BOSHLANG‘ICH TA’LIM TIZIMIDA O‘QITUVCHI LIDERLIGINING IJTIMOIY-MA’NAVIY JARAYONLARGA TA’SIRI VA UNING KADRLAR SALOHIYATI BILAN O‘ZARO DIALEKTIK BOG‘LIQLIGI

Qurbonova N. O.
Toshkent Perfect university o‘qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada boshlang‘ich ta’lim tizimida o‘qituvchi liderlik fazilatlarining pedagogik mohiyati, ularning o‘quvchilarning ijtimoiy-ma’naviy shakllanishidagi o‘rni hamda ijtimoiy-ma’naviy jarayonlar bilan kadrlar salohiyati o‘rtasidagi dialektik bog‘liqlik ilmiy-nazariy jihatdan tahlil etiladi. Tadqiqot davomida o‘qituvchi liderligining ta’lim samaradorligiga, o‘quvchilarning ijtimoiy faolligi va mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishga ta’siri asoslab beriladi. Shuningdek, zamonaviy ta’lim sharoitida pedagoglarning liderlik kompetensiyalarini shakllantirish va rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlari aniqlanadi hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kalit so‘zlar: boshlang‘ich ta’lim, o‘qituvchi liderligi, ijtimoiy-ma’naviy tarbiya, kadrlar salohiyati, dialektik bog‘liqlik, pedagogik kompetensiya, ta’lim samaradorligi, shaxs rivoji.

Mazkur maqolada boshlang‘ich ta’lim tizimida o‘qituvchi liderlik fazilatlarining mohiyati, ularning ijtimoiy-ma’naviy tarbiyadagi o‘rni hamda ijtimoiy-ma’naviy jarayonlar bilan kadrlar salohiyati o‘rtasidagi dialektik bog‘liqlik ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Shuningdek, zamonaviy ta’lim muhitida pedagogning liderlik kompetensiyalarini shakllantirish va rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlari asoslab beriladi. Boshlang‘ich ta’lim, o‘qituvchi liderligi, ijtimoiy-ma’naviy tarbiya, kadrlar salohiyati, dialektik yondashuv va pedagogik kompetensiya kabi tushunchalar maqolaning metodologik asosini tashkil etadi.

Bugungi globallashuv sharoitida ta’lim tizimi oldida turgan asosiy vazifalardan biri - bu nafaqat o‘quvchilarga bilim berish, balki ularni har tomonlama barkamol, mustaqil fikrlay oladigan, ijtimoiy faol va yuksak ma’naviyatli shaxs sifatida shakllantirishdan iboratdir. Ayniqsa, boshlang‘ich ta’lim bosqichi shaxs rivojining eng muhim davri hisoblanadi, chunki aynan shu bosqichda bolalarning dunyoqarashi, axloqiy qarashlari va ijtimoiy xulq-atvor me’yorlari shakllana boshlaydi. Shu sababli boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining faoliyati nafaqat didaktik, balki tarbiyaviy va ijtimoiy ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlar o‘qituvchini oddiy bilim beruvchi subyekt sifatida emas, balki ta’lim jarayonining faol tashkilotchisi va lideri sifatida ko‘rishni taqozo etmoqda. O‘qituvchi liderligi o‘quvchilarni ortidan ergashtira olish, ularni ilhomlantirish, mustaqil fikrlashga undash hamda ijtimoiy qadriyatlarni ongli ravishda qabul qilishga yo‘naltirish kabi murakkab pedagogik jarayonlarni o‘z ichiga oladi. Bunday liderlik fazilatlari, avvalo, o‘qituvchining kommunikativ kompetensiyasi, emotsional intellekti, pedagogik tashabbuskorligi, ijtimoiy mas’uliyati va ma’naviy yetukligi orqali namoyon bo‘ladi. Ilmiy tadqiqotlar natijalari shuni ko‘rsatadiki, liderlik qobiliyatlariga ega bo‘lgan pedagoglar o‘quv jarayonida o‘quvchilarning faolligini sezilarli darajada oshiradi, ularning ijtimoiy moslashuv darajasini yaxshilaydi va ta’lim samaradorligini yuqori bosqichga olib chiqadi.

Ijtimoiy-ma’naviy jarayonlar esa jamiyat hayotida shakllanadigan qadriyatlar tizimi, axloqiy me’yorlar va ijtimoiy munosabatlarning uzviy majmuasi sifatida ta’lim orqali yosh avlodga yetkaziladi. Boshlang‘ich ta’lim jarayonida bu qadriyatlar o‘quvchilarga milliy va umuminsoniy qadriyatlarni singdirish, ijtimoiy xulq-atvor ko‘nikmalarini shakllantirish hamda jamoada ishlash madaniyatini rivojlantirish orqali beriladi. Bu jarayonda o‘qituvchi lider sifatida asosiy boshqaruvchi va yo‘naltiruvchi kuch bo‘lib xizmat qiladi. U o‘quvchilarga nafaqat bilim beradi, balki ularning ijtimoiy ongini shakllantiradi, ma’naviy immunitetini mustahkamlaydi va hayotiy qadriyatlarni anglashga yordam beradi.

Kadrlar salohiyati tushunchasi jamiyatning intellektual, kasbiy va ma’naviy imkoniyatlari yig‘indisini anglatadi. Ushbu salohiyatning shakllanishi ko‘p jihatdan ta’lim tizimi, ayniqsa boshlang‘ich ta’lim sifatiga bevosita bog‘liqdir. Chunki boshlang‘ich bosqichda berilgan bilim va tarbiya keyingi ta’lim bosqichlari uchun mustahkam poydevor vazifasini bajaradi. Kadrlar salohiyatining rivojlanishiga ta’lim sifati, o‘qituvchining kasbiy kompetensiyasi, ijtimoiy-ma’naviy muhit va zamonaviy pedagogik texnologiyalarning joriy etilishi muhim ta’sir ko‘rsatadi. Ilmiy kuzatuvlar natijalariga ko‘ra, boshlang‘ich bosqichda sifatli ta’lim olgan o‘quvchilarning keyingi o‘qish jarayonidagi muvaffaqiyat darajasi ancha yuqori bo‘ladi.

Dialektik yondashuv nuqtai nazaridan qaralganda, o‘qituvchi liderligi, ijtimoiy-ma’naviy jarayonlar va kadrlar salohiyati o‘zaro uzviy bog‘liq va bir-birini taqozo etuvchi murakkab tizimni tashkil etadi. O‘qituvchi liderligi ijtimoiy-ma’naviy muhitni shakllantiradi, mazkur muhit esa o‘quvchi shaxsining rivojlanishiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Rivojlangan, ma’naviy yetuk shaxslar esa kelajakda jamiyatning yuqori salohiyatli kadrlariga aylanadi. O‘z navbatida, bunday kadrlar jamiyatda yangi ijtimoiy-ma’naviy jarayonlarning shakllanishiga turtki beradi. Shu tariqa mazkur tizim uzluksiz rivojlanib boruvchi dialektik jarayon sifatida namoyon bo‘ladi.

Boshlang‘ich ta’limda o‘qituvchi liderligini rivojlantirish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Bu borada pedagoglarni liderlik kompetensiyalari asosida tayyorlash, ta’lim jarayoniga innovatsion va interaktiv metodlarni keng joriy etish, ijtimoiy-ma’naviy tarbiya bilan o‘qitishni integratsiyalash hamda o‘qituvchilarning doimiy kasbiy rivojlanishini ta’minlash muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, zamonaviy pedagogdan nafaqat o‘z fanini mukammal bilish, balki ijtimoiy faol, tashabbuskor va yangilikka ochiq bo‘lish talab etiladi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, boshlang‘ich ta’lim tizimida o‘qituvchi liderligi ijtimoiy-ma’naviy tarbiyaning muhim omili sifatida namoyon bo‘ladi va u kadrlar salohiyatining shakllanishida hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Ushbu omillarning dialektik birligi ta’lim samaradorligini oshirishga, barkamol avlodni tarbiyalashga hamda jamiyat taraqqiyotini ta’minlashga xizmat qiladi. Shu bois, zamonaviy ta’lim siyosatida o‘qituvchi liderligini rivojlantirish ustuvor yo‘nalishlardan biri sifatida qaralishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – Toshkent: O‘zbekiston, 2016.
2. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
3. Musurmonova O. Pedagogik kompetentlik va professional rivojlanish asoslari. – Toshkent, 2019.

4. Tolipov O‘., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalar: nazariya va amaliyot. – Toshkent: Fan, 2017.

5. Nishonova Z. Ta’limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent, 2020.

6. Bush T. Theories of Educational Leadership and Management. – London: Sage Publications, 2011.

7. Fullan M. The New Meaning of Educational Change. – New York: Teachers College Press, 2007.

8. Leithwood K., Jantzi D. Transformational School Leadership. – Educational Administration Quarterly, 2005.

9. Hargreaves A., Fullan M. Professional Capital: Transforming Teaching in Every School. – New York: Teachers College Press, 2012.